

МЕ ДЭЭЛЕР

БАШ УДУР САГЫНДЫРАР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлениниң чынында назы четпес уруглар хөрсөниң талазы-биле республика комиссиясынын хуралы болуп эрткен.

Анда республикада назы четпес уругларнын кем-терек үүгүдешкениниң байдалын дугайында Тыва АССР-ниң Иштиги херектер министрствозунун кылдыс эргекчиин В. Ф. Федоровтун өлеткелени дыйнап чуталашкан.

Хуралдын ажылында республика прокуратуралынын, Иштиги херектер министрствозунун, ВЛКСМ обкомунун ажыдакчылары, назы четпес уруглар хөрсөниң талазы-биле район, хоорай комиссияларынын даргалары киришкен.

Назы четпес уругларнын кем-терек үүгүдешкениниң болдурус, баш удур сагындырар талазы-биле хемчеглерин ботландырар дугайында савал-оовалын хуралдын киржикчилери солукшан.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды хурал дүлөөн алган.

АКЫМ дугайында ТООЖУ

Тыва эки тургучулар Абаканга үр болбоовар. Демир-орук вокзалындагы ирак эвесе кара-марга бир донганнар. Шагда керже баазындан Саян ажар мал сүрүп чораян уустун чугаазындан даксы дыйнаан Абакан хоорайны өм тапты көр-дүр деп боован. Чыбак эштери-биле каам бозыкан. Демир-орук стациянын санавасис, туду-суур талазы-биле Абакан Кызылдан илдиг-ла угагаша харе. Вокзал уулар паровоотун кезек-кезек айгыргылаан ымды хоорайны мржымын кезе шаан турганым. «Буура дег» ууут-кууут-кылдыр куксунаан каан тургү демир-орукту, бистер ишкис кара-кара кижилерлик хоорай-ла чораш-деп, илаар ила-ла сүрүп чораш келген ашкартын дыйнап Чыбак сактып келген.

Күстүк эргекчеге бүртү бер-

баш-ла докчурун турган. Кудучуда илаар-бээр кылашкан кичке кижилер-ле той. Кара-шо-күзүлүг аржым-биле карах кижилерге чарым шайын алган, ууук, той сыгыгарлык алгыг платезияны эзе барык-ла өөрүткүп, черде бүрүдери шербий шаан чорууру, угады берген кара кадыг кудучуру ол чарымга оолдар-биле дужааш-тыр кезек чоруп ор, тура дүш-башаан, шиптирлик башылаан. Дайынчалар база тура дүш-кес. Оолдар баштай кырган-ныч орус-лаа турарым, ты-валал-лаа турарын бөлбөвөр. Черге чугаакыр Мингештей чү-венн айын тыга тыртып ал-ган, кырган-биле чаза-ла көр-режя берген.

— Кырган-авай, бистер-ты-валар, Саян артыдан келген, фронт чоруу.

Кырган бажын соганадым, той-ле чүве чугаалап турган. Оолдарын оортан бөлгүп ал-ган-ла, оол огу Егор база аша Данил фронтта. Олар-да чага-келбөвөн. Көргөн-де шериг кижилерден оларын айтырып, фронттуге бар чылар дайынчыларга чагып турар болган.

— Илды-дыр, кырган-авай, бис силерни Егор биле Дани-линге илаар-ла ужурашканын кылар бис. Тимп алавыска сел-дерге доран чагадан бижир-бис-деп, демге-ле Мингештей бүрүдүп чугаалаан. Оолдар биле байырлыгы тура, кырга-га мөгөбүлөө, диниреп, той-ле туруп калган.

— Ол Егор биле Данилин сүрөя дыйнап алымыска кичке кайнаар бижир бис ми-чаш, арзек, ат, фамилияны айтырып албавымс шижакыл —деп, Чыбак сактып чораш айтырган.

— А шынар-ла, утупкай-дыр бис, че дамаак, оларны тимп-ла алымыска чүү боор, Абаканга дээш Егорун авазы, Данилин кады кыраны кир-ган-авайга дээш бижилетпей бис.

— Ажырбоо-ла чүве-дир, ха-рык, челяп-ле келю илаан-дышкеш, оолдар каттырышкан-нар. Даартында даң бажында поездаге олуруккан-нар. Оларныч оруу ам чүлө барым чүчкө. Херан дегеш оруу черин бойдус чурумалы орук дургаар солчуп чораш. Элегер көк эвем-аргалар, кар-как четпес дегем хоулар-даа таварышкылар, Хоорай, суур-кара кайраштын эртин, чамдык суурларын салгып дээрбелери догашым, сактырга эртин чүч-күт дээш деп сеткүү-биле «Дайымчы кийим» деп ботун-чугаа номчутуш артып калган. Бөскелери эштериниң холжуда барган.

— Мээң «Капитан уруу» кылда чор эрги, оолдар-деп, Чыбак сактып айтырган.

— Сээң капитан уруу ко-жагыста вагонда дүгү-не аял-дай берген, илаа худулуун кор боор ийи-деп, оолдарынч брээш харышкан.

— Сээң номчур ам алганым дма-ла эки болуп-тур. Чы-бак, ном номчутурга те-шах

дүз составтар-даа станциялар-га доктаалыла бээр. Фронт ам ирак эвези-ле алден, ила-чала-даа орук төнер деп чок. Ол бугу дайымчы буртувун сеткенин улам хаймыктырып, дайын-биле дүргө-не сегир-жи алмышкыне дааштырып чораш.

— Дун, түн чокка каш хо-нуу улай тутуш кээрге-даа төмөс улау-ла чурт-тур ийи-бо, оолдар, бо демир-орук деп чүве база амыр эвес чүве-дир-деп, эң үстүзе половаа чыткан Солсулай бир талазы-че аары номчут ашкаралыш-шаан чугаалаан-имича той-локу иштине апа-ла кылбач тыш кыргыч ажил чок тмдар деп чүү чөткө чор бо.

— Эртин четпес арга, хоу хеминг дийлп ирлажын тура-рымс чүрт бо ишкыжым, ону кижилер тутуш оорымыс бо-дур ийи-дишканым, Чыбак чүчкөт хавын үжөй берген. Оол Кызылдан ам алганым эмен каш номчирган ам чүлө «Тарын чурт дээш» деп сеткүү-биле «Дайымчы кийим» деп ботун-чугаа номчутуш артып калган. Бөскелери эштериниң холжуда барган.

— Мээң «Капитан уруу» кылда чор эрги, оолдар-деп, Чыбак сактып айтырган.

— Сээң капитан уруу ко-жагыста вагонда дүгү-не аял-дай берген, илаа худулуун кор боор ийи-деп, оолдарынч брээш харышкан.

— Сээң номчур ам алганым дма-ла эки болуп-тур. Чы-бак, ном номчутурга те-шах

эрткеш биддиртөс чүве-дир. Ол «Капитан уруу» номчур-шуда номчутуш кижж мей, дма-ла-ла Солус ном-дур, оол-дар. Ол Пушкин деп чогаалчы баштыг-ла турган-дыр-деп, Чыбактын дужууда чыткан Мези-оол сетки хавып чуга-лаан.

— Бажм арта эвези ми-чаш дымраш хара дивес сен бе, сээң утуу-леуун, төрөлч-даа чазавас боор, сен база шу-дук-даа бижилээр кижж бол-гай сен. Борбак-Хавка тура-вуста бижирген «Казы-Ба-жы» деп шүүвүнү номчуту-калтас сен бе-деп, Мингеш-тей шынар-ла сеткенин-биле ди-дээш.

Оолдар аразында көрөжөр дээш, эки тургучуларынч в-гоннарин эртин керип чораш коммисар Баймыканынч оларынч эвезине чедис кел-леин эскербиздер. Анык дай-ымчылар белик кудулуш-шуну-күлүп, оюн-баштак үсөйи чорууру коммисарынч сетки-линге таарышкан.

— Кайм хире чор силер, оол-дар-деп, ол айтырган.

— Экин эрттер чор чоруу ор-бис, эш улау лейтенант. Бо де-мир-орук деп чүвени оон арай дүргөдөр догаш болбас чүве-ирги бе. Даймылжы дээш улау аян-чорукчулар эвес, сон-га өттүр дөлөгей кайган, ми-чаш тавар чорууга болур чор бо. ыг мулукан болу-вуса шалга-ла фронтта чылар тутус берген турар боор бис-деп, Солсулай четкешкен чүве-дег чугаалаан. Коммисар кат-

Х. БАЙ-НАРА.

АЛДАН ХАРЛААН ХОЙЖУ

Оюн Уванайович Балган Кызыл районун «Нара-Хан» совхозунун сурагыл хойжузу.

Ол бодунун кызымак ажы-ды-биле чалгыс чер чүртүт-тарынч худуштунин чаалап алган. Он бет чылар иштин-де иштиниң малын менди ажаап, кадарын келген болган ол үенин дургууда күрүгөге хой дүгү дужаап, хой баш мады оотурп берген. Хоочун малчын бо чылын төртүр 100 койдан-ла 105 хураганын менди ажаап алган. Бо чыл-дыч чайы кан-халымынч, берге-даа болза ол бодунун кү-жү-биле 5 тонна сиенени бел-тезсөп, кыштаанда чедирип алган. Мал чени белтежери ам-даа үргүчүлүп турар.

«Безежик мурунуна—хун-дүткел» деп чугаа бар. Оюн Уванайович ач сеткилдик ажы-ижин Төрөн чурт бе-ди-биле үнөөзөн. Оон хөрсө Октябрь Революцияны орден болган Ленинге юбилей меда-лы аластап чорууру. Тыва АССР-ниң Эвези Советиниң Президиумунун Хундуле биж-ини-биле чаа шааннап.

Чокта чаа Оюн Уванайович Балган 60 харлаан. Совхоз-тун хой-иштин юбилейга байыр чедирип, ортектиг бе-лекти тывыскаан.

К. ХЕРТЕН.

СОЛУН УЖУРАЖЫЛГА

Тыва АССР-ниң культу-разынын алдарыг ажыл-дакчысы, төгү эртемни-ниң нандыдагы Александр Данилович Грач Тываның эртем-инчилел институту-дунуң ажылдакчылары бол-ган Кызылдың хой-инити-зиниң талезчилерин-биле ужуражып, Тываның төгүзүн, оң бойдуз бей-далын шижинээр талазы-биле ылган ажылдарынын чамдын түңчөдөндөр олар-га таныштырган.

Өвүр районда Сагам девис-кзоринде базырыктарын казып шижинээр ажылды 2 чыл бу-рунгаар оговонны, ам ол ажылды доозулган база ол ишкяп Улуг-Хем районун девискээринде археология ажылдарынын дугайы ам чугаалап, кинодан, дегелдеген көргүзүп тайылбырлаан.

Көдө ажыл-аңый министр-ствозунун, обдирофвоуле-дин, кызыгаржыларынч, күш-ажыдын болгаш дыш-танымалынч «Археолог» ла-геринге турган школачылар-пын улау дузаны чедирткен эртемден оналан дегелден.

Түңчөлдө А. Д. Грач ай-тырыштарга харышкан.

Бо ужуражымшымын Тываның эртем-инчилел инсти-тудунуң 30 чыл бодурунга холбаштырып эрттирген.

А. АЛЕНСЕЕВ.

Көдөниң культура хандырылганы

ХАРЫЫСАЛГАНЫ КОШКАТПАС

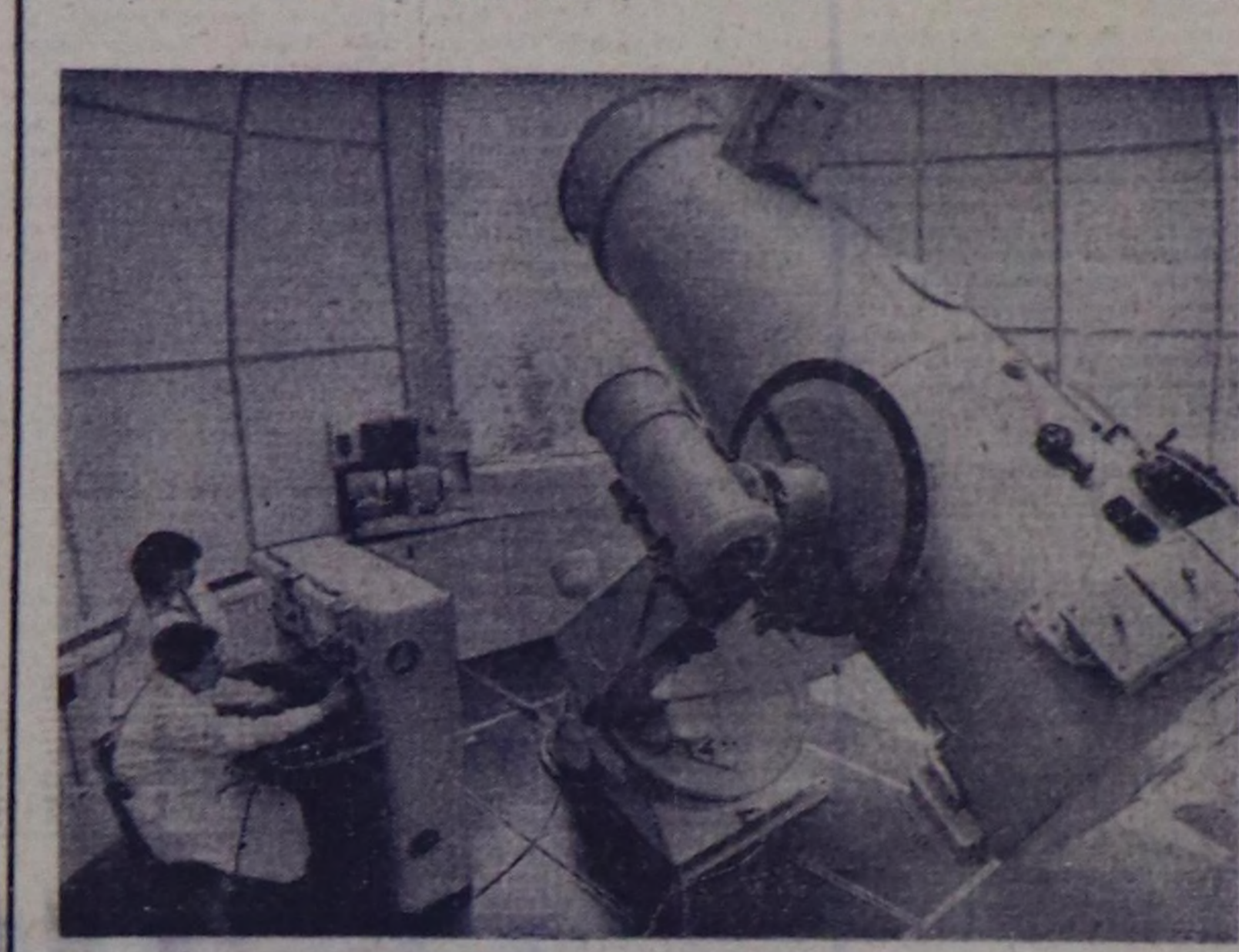
Тоску бет чылым доозукчу чылым шудурга ажы-ижи кайда-даа хаймыккан. Келер кышка белетке, мал чөмчүн курлавырын тургузары дээш хаймышкыны ажы чер болгонда чоруп турар. Көдө-ниң ажал-ишчилеринч кула-гүр хандырылганы—хунуң чутула айтырылганын бижир-рээш. Чер-черде партия орга-низациялары бо айтырыгы оон эртеп турарынын ужу-ру-даа илаа. Таражыларга, сөгөччөргө оюн, концерттер-ниң культура ажылдакчылары бараалданып турар. Антантай-уран чүүл бригадалары мал-чынарга база аадап барып, аян тудуң турарын солуче хой-той авторлар бижип тур-ар.

Көдөниң культура ханды-рылганында бар четистеринч дугайы релакцияге чоруткан чагаларында солунуң биж-икчилери демделеп турар. Культура албан черлерин кышка белеткери, олар чүл өөрүткөнгө, клубтарынч чүлүг культура бажынынынч дегелге-шимделээш—бо айты-рылгар база кол чери ээлеп турар. Өвүртүң «Кызыл туз-колхозта көлө» бижикчи Оор-жак Дайбынч материалында Култура бажынынынч чыныла мичага дээр оттулар шени белеткетишенин салгып чыла белеткетишенин айтып. Тай-човаашкы биле айтып. Тай-човаашкы биле айтып. Тай-човаашкы биле айтып. Тай-човаашкы биле айтып.

Оя-ла Култура бажынында союгу үеде кно көргүзүлгө-зиниң шынары баксыраанын автор база демделгө. Кино-механик Сава Каалдар-кис ажылыга харысалга чок, киноаппараты бичи оолдарга килеп кааш барылар тавар-ыларга база бар. «Кызыл туз» колхозтун Култура бажынынын ажымы мюн муруну-жа деп мактадып тур-ган болгай. Ам ша илмк байдалды тургузунуң келген уруу чүлө? Тус черде пар-тия организациясы боже кич-чөгей салаа чорууру.

Релакцияга Мингү-Тайга райондан келген бар чагада мича деп бижип турар: «Бис-тин Мингү-Тайга озагай рай-он, турар чегр ирак. Район-дуң ажыл-ишин чону чаа

АБАСТУМАНИНИЧ ОБСЕРВАТОРИЯЗЫ

Тбилисиден барып—талада 200 километр черде, Канобили дагыч башында далай дең-гизден 1700 метр бедите, Грузин ССР-ниң Эртемдер ака-демиязынын Абастуманиде астро-физика обсерваториязы бар. Оң эртемденер коллек-тивиниң мурунуга салган ил-сорулга — сылдыстар ар-зынын черлеринч Галакти-канын тургузууга регион шижинээр болур.

Эртемденер болза колери-метриттиг болгаш фотозентри-тиг хайгаараашынынч метри-дизин амылдап ылган бол-гаш ажылга илгертенген. Эзон наш чылдыг дургуунда Дээр оруунун комлектиг планынын талазы-биле улуг амылдары ылган. Айнын, Марстың болгаш Юпитерниң кырынынч палляриметриттиг нартызы чагаалып турар.

Абастуманич обсерватория-зынч Совет Эвезилинге бир-ле дугаар өскөрлүп турар сы-

Телевидение

- СЕНТЯБРЬ 14-ТЕ**
- МОСКВАДАН**
- 9.00—Медээлер.
- 9.10—Бөгүн—Танкистер хуну. Танк шеригиниң начальни Кол маршал Совет Эвезилинч Мадыр А. Х. Бабалжанынч дугаа айтырды.
- 9.25—Уран чүүл мастерлериниң Танкистер хунуге туракташкан концерти өлнүт.
- 10.40—«Советтер чуртунунч талдери», «Москва сээң артегия», Документал-дык телефильм.
- 12.00—«Совет Эвезилинге бар-раан бооп тур мен».
- 13.00—«Кино аян-чоруктары-ның каууу» өлнүт.
- 14.00—Ф. Шопен 4 дугаар башында. Делегей кон-курстарынын лауреады А. Скваронский күүсө-дир өлнүт.
- 14.10—ССР Эвезилинч Куру-неяч академиктиг Биче театрынын фильм-шижизинч баштайгы көргүзүлгөс. А. Н. Ос-тровский — «Арга-ары» өлнүт.
- 15.30—15.40—Чалсар.
- 15.40—«Арга-ары» деп шиж-инч улавышым.
- 17.30—«Уч. Информастыг про-грамма.
- 18.00—«Музыкалыг киоск» өл-нүт.
- 18.30—«Делегей панорамасы».
- 19.00—Москваның академиктиг хорография училищениң өөршкүндөк концерти өлнүт.
- 19.35—«Верянын музыкалыг». Уран-чечес телефильм.
- 20.25—Документалдык фильм.
- 20.50—«Силеринч саналынар» өлнүт.
- 21.50—22.00—Чалсар.
- 22.00—Бөгүн—танкистер хуну. Танк шеригиниң начальни Кол маршал Совет Эвезилинч Мадыр А. Х. Бабалжанынч чугаазым.
- 22.15—23.30—Уран чүүл мастерлериниң Танкистер хунуге туракташкан концерти өлнүт.
- СЕНТЯБРЬ 15-ТЕ**
- МОСКВАДАН**
- 9.00—Медээлер.
- 9.10—«И. А. Крыловтун бас-налары».
- 9.40—«Бойдуз-биле танымал тур бис» «Күс база дүгү» өлнүт.
- 9.55—«Маршактын тоолары». Уруларынч төп театрынын шижинч.
- 11.00—«Шыргайлаан чалгыс калмаал» өлнүт мулти-фильм.
- 11.15—«Интерртехника—75». Дамчылдагы ССР-ниң автоматташкан херекселдериниң болгаш башкарылга системаларынын прибор туудуунч министр К. Н. Руднев киржир.
- 12.00—«Уран холдар». өлнүт.
- 12.30—«Аваннын шовалы».
- 13.30—«Киножурнал».
- 13.10—Э. Григ. «Соната № 3».
- 13.35—«Челээш» телерадио-маларынч делегей фести-валы ССР өлнүт.
- 14.15—«Николай Симонов». Телефильм.
- МОСКВАДАН**
- 15.30—«СЭКП-ниң XXV съез-динге уткуштур». Калининград областың ажал-ишчилериниң социалистик черикчи. Дамчылдагы СЭКП Калининград обкомунч биргя секретары Н. С. Коновалов киржир.
- 16.15—Ташкенттин М. Горь-кий аттыг академиктиг орус шиж театрының концерти өлнүт.
- 17.30—«Уч. Информастыг про-грамма».
- КЫЗЫЛДАН**
- 18.00—Телемезелер.
- 18.15—Мультифильм.
- 18.25—«КАИ экраны». Дамчы-далы.
- 18.45—«Бот-тылыгыр чогаал-дыкч уран чүүл фести-валы чоруп турт. Тыва АССР-ниң культура ми-нистриниң ораакчысы Д. А. Поповтун чуга-азым.
- 18.55—«Уаусу» контроль».
- 19.25—Телемезелер.
- 19.35—Чарлалар, реклама.
- МОСКВАДАН**
- 19.40—«Омега» хеврих. Хей сериялыг уран-чечес телефильминч баштайгы көргүзүлгөс. 1-ги серия.
- 20.55—«Шоодугуш а ш т а р» Улау улдука өлнүт мултифильм.
- 21.05—«Интерртехника—75» өлнүт.
- 21.50—Ташкенттин М. Горь-кий аттыг академиктиг орус шиж театрының концерти.
- 23.00—23.30—«Уч. Информастыг программа».

Тыва Республикада

- «Республикада» хуну-Бөлүм материалдар.
- «Дайымч аалар». Тус-ка арын.
- «Черия чашпаң тула бер-ген». «Совет Тыва» совхозта техниканы канчаар ажылгап турарынынч дугайында В. Нестеренков корреспонденти-циялы.
- «Күтсетилген түзөлгө». «Улуг-Хем» алыманкта шулук чогаалымың дугайында В. Локоновтун чурууламы.
- Иштиги, дамтыкы бол-гаш спортту информациялар.

КОМБИНАТ ЧАЛАП ТУР

«Тыва даг-дүгү» комбинат-тын ылган, арылгар фабрика-зынча ажылдары-биле электро-спесарлар, электросвар-щиктер, спесар-септакчилер, арылгар дериг-херекселдер-ниң машинистери, бугуруле лабораториязынча лаборанты-лар хергелеттинип турар.

Ылган арылгар фабрика-зынч болгаш бугуруле лабо-раториязынч ажылчынарын-ның залчеглиг шөлээзи 36 амыл хуну.

Мергенилдиг ажылчынар-ның шалыны:

2-ги разрядтын—120 рубль

3-кү разрядтын—140 рубль,

4-кү разрядтын—150 рубль,

5-ки разрядтын—180 рубль болуп турар.

Ол ышак элентроспесар-ныч, спесарыны, дериг-херек-селдер машинизиниң, лаборан-тынынч өөреничилерин хүлэп ап турар. Өөреничилеп турар үеде 70-ден 90 рубль чедир шалыңны талар.

Бот ижилерин иштиниң чуртталга чери-биле хандырар. Хоорайда авторуч технику-мунун немизи салбыры («үлөтүр бугурулуңиң элект-ротрандирлыгы», «салынтыг назымалдарыны ылган, арыл-галары», «үлөтүр болгаш ха-мааты тууду деп адмиралары») болгаш немизи школа бар. Ол өөредилге черлери бугурулгеде ажылдап турар аныктар өөре-нинге көнүч таарымчалыг.

Оон аңгыда хоорайда Куль-тура башыны база бар. Анча чаа кинофильмер, концерттер, аныктарга аны-бүрү тема-тикалыг дыштанылга немизи үргүчү болгулар болгаш уран чүүлүдүн болгунери, спорт секциялары доктаамал ажылдап турар. Даг-дүгү аттыг стадионда футбол, баскетбол болгаш волейбол шилдери дериттинген. Анча спортчу мар-гыладалар үргүчү болуп тур-ар. Амылдарын болгаш ажылчын мергенилди чедип алырын күзүң аныктары Ан-Доуранта «Тыва даг-дүгү» комбинат чалап тур.

ӨӨРЕНИНЕР

Тыва АССР-ниң Киноинфа-ция эргели илмги категор-иянын киноэкинистериниң алды ай хоусалыг нурузун амылдарын чалап тур.

Ничээлдер бо чылдың сен-тябрь 22-де гелээр.

Маңаа хамаарышкан айты-рыктары районнарны кино-театрлериниң дирекцияларын-дан, киноинфаия эргелин-ден билип ал болур. Эргел-динч адреси: Кызыл хоорай, Ночетов кудумчуу, 45.

Анаар

Бөгү республикага болгаш Кызылга элэр булдуларды, шык шоолу дүшөс хун бол-ур. Агарынч температуразы дагы черлери 12—17 градус, а Кызылга 17—19 градус чы-лы болур.

РЕДАКЦИЯНЫЧ АДРЕЗИ.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүленинч Ном үдүрөр чер, полиграфия болгаш ном сазынын талазы-биле эргелдинч типографиязы. (Кызыл, Шетинкин-Бравченко кудумчуу, бажын № 1).

Бызыл Шетинкин-Бравченко кудумчуу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакцияны 24-63, редакторун орадайчынын 35-24, прошаанда кылдынын 31-75, харысалгалыг секретарыны 23-54, партияж амылдар кылдынын 37-13, культура кылдынын 23-54, калга ажыл-агыл кылдынын 21-47, үлөтүр кылдынын 22-64, чагаа кылдынын 41-27, информация база совет тургузуу кылдынын 20-60, корректор-ларын 27-41, бухгалтериянын 50-22, солун келбей барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТИРАЖЫ 15877. ЧАГЫ № 224. ТС—00910.